

Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) állományadatok 2013–14-ből

Turny Zoltán*, Aczél Gergely, Hencz Péter, Konyhás Sándor,
Fatér Imre, Tóth László, Széll Antal, Lóránt Miklós,
Váczi Miklós, Gebei Lóránt, Puskás László, Nagy Lajos,
Szinai Péter, Lontay László, Barcánfalvi Péter,
Katona József, Pongrácz Ádám, Seres Nándor

*MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály,
Email: hamvasrethija@mme.hu

Hamvas rétihéja hím (fotó: Hencz Péter)
Montagu's Harrier

BEVEZETÉS

1993 és 2005 között a hamvas rétihéja hazai állományát 150-300 párra becsülték a szakemberek (Tóth 2004). A fajra ebben az időszakban kellő figyelem irányult, állományának alakulásáról pontos képünk volt. A legutolsó, 2005-ben végzett becslés 170-200 párra becsülte a hazai költőpopulációt (Fatér 2014). 2005-től 2013-ig országos felmérés nem történt, a faj kikerült a hazai szakemberek látóteréből a védelmi munka háttérbe szorult. Megfigyelések alapján ebben az időszakban több területen csökkenés volt tapasztalható a költőpárok számában, majd néhány helyről el is tűntek. A munkacsoport 2013-as újrualakulása után az elsődleges cél egy átfogó felmérés elvégzése volt annak érdekében, hogy megismerjük az állomány jelenlegi helyzetét, megalapozzuk a védelmi munkát. A felmérések 2013-ban és 2014-ben a vártnál nagyobb csökkenést mutattak ki.

Az eredmények, valamint több archív adat a Madárvédelmi Irányelv alapján készült országos jelentés elkészítéséhez is nélkülözhetetlen volt.

ÁLLOMÁNY FELMÉRÉS

2013 és 2014 között nemzeti park igazgatóságokat és MME helyi csoportokat kerestünk meg a munkacsoport archív adatai alapján, hogy a korábban aktív revírekről tájékozódjunk. Azokra a tájegységekre, ahol nem találtunk felmérőt, de korábban fészkelte a faj, igyekeztünk a Munkacsoport önkénteseivel eljutni. 2013-ban addigi fő működési területünket, a Dunántúl északi részét vizsgáltuk alaposabban, majd 2014-ben a Kiskunságot, Jászságot is. Ezekben a térségekben nem csak az ismert költőhelyeket, hanem a hazai tapasztalatok alapján ked-

vezőnek ítélt élőhelyeket is ellenőriztük, különösen azokat, ahol 2005–2014 között észlelték a fajt, de szisztematikusan nem kutatták (Sárvíz-völgye, Sió északi medencéje, Zsámbéki-medence, Hanság, Dél-pest). Fontosnak tartottuk, hogy egyes területeken, ahol már ismertek költőpárokat, hozzájáruljunk az adatok pontosításához (Sárrét, Fonyódi-nagy berek, Vindornyai láp valamint Bugyi, Apaj, Kunszentmiklós, Tatárszentgyörgy, Kunpeszér élőhelyei). A birding.hu-honlapra feltöltött adatokat szintén feldolgoztuk, ennek köszönhetően két ismeretlen költőhely is előkerült nem védett területeken. További, értékes revíradatokat kaptunk levelezőlistákon közzétett felhívásaink után is.

Segítette a munkát, hogy a Marcal-medencéből 2007-től folyamatos adatsorral rendelkezünk, az itt folyó védelmi munka alatt a faj szokásairól, igényeiről sok tapasztalatot gyűjtöttünk. Emellett több nemzeti park igazgatóságnál rendelkezésre álltak archív biotikai adatok, azonban több helyen azt is tapasztaltuk, hogy e fokozottan védett, Natura 2000 jelölőfaj adatai nem mindig kerülnek rögzítésre.

A behatárolt territóriumokat lehetőségeinkhez mérten több alkalommal is ellenőriztük, minimum három óras szinkron megfigyelésekkel, a nászidőszak alatt néha sávtranszekt módszerrel kiegészítve.

Az első megfigyelések a tavaszi érkezéstől az első tojások lerakásáig tartó időszakban (március vége - május eleje) történtek, ami az egyik leglátványosabb periódus a hamvas rétihéja életében. A fészkelésre alkalmas hely 1-2 km-es körzetében ilyenkor a legkönnyebb a revírek behatárolása a madarak territóriális viselkedése alapján.

A kotlás időszaka alatt a párok eltérően viselkednek, de a fészkek környékén gyakran négy órán keresztül, vagy annál is hosszabb ideig sincs mozgás, meg-

figyelésük nehéz, az eredmény félrevezető. Emiatt a második felmérésre a fiókás időszak a kedvezőbb (pároktól eltérően június elejétől), a fészkek lokalizálása ilyenkor a táplálékot hordó hímek, később tojók mozgása alapján történik, leginkább napkeltétől 08 óráig tartó időszakban (Szalai G. barna rétihéjánál alkalmazott módszerét követve).

A harmadik ellenőrzésre, a kirepülések időszakára kevés megfigyelő jutott (július elejétől-augusztus közepéig). Erre az időszakra nagyobb hangsúlyt kell fektetni, mert 2014-ben egy korábban már felmért területen a frissen kirepült fiatalok észlelése alapján került elő egy addig ismeretlen költés. Itt korábban két hasonló megjelenésű hímek egynek azonosítottunk, így két páros költés helyett egy párt regisztráltunk a három órás megfigyelés alatt. A Hanságban is előkerült egy költés kirepülés idején, olyan helyen ahol korábban nem találkoztak a fajjal (Vácsi M. szóbeli közlése). A költési siker megállapítását a fiókák nehéz észlelése nagyban befolyásolta. A röpképes fiókák feltűnőek, de a növényzetben további, eltérő korú példányok is lehetnek. Emiatt a kapott fióka átlagérték nem ad pontos képet.

A munkacsoport keretein belül a fészkek megkeresésére csak a fiókák biztonságának érdekében, mezőgazdasági munkák miatt került sor. Ezekben az esetekben a fészkeket körbekerítettük (Tóth L. és munkatársai, Turny Z.).

Az adatok kiértékelésekor a számolt minimumhoz képest majd kétszeres becsült maximum értéket határoztunk meg. Ezt az ismert, de kapacitás hiányában kisebb ráfordítással kutatott költőhelyeken tapasztalt közvetett, költésre utaló megfigyelésekre alapoztuk. Valamint több esetben számoltunk a koloniális költések lehetőségével is, mivel hazánkban is jellemző a fajra, hogy egymástól néhány méterre 2-5 pár költhet (Aczél 2012). Mivel évente erősen változó számban költhetnek, 2013-ban csak kis mértékben számoltunk ismeretlen alkalmi költések lehetőségével. 2014-ben mint pocokgradációs évben azonban ez az érték nőtt, megfigyelésekre alapozva (lásd később).

A magas maximum értéket a faj körülményes felderíthetősége, fészkelőhely választásában ismert alkalmazkodóképessége, valamint a felmértlen területek kiterjedése is indokolta. E viszonylag tág határok közt meghatározott állományadatot kidolgozottabb módszerekkel, kutatásokkal remélhetőleg tovább tudjuk majd pontosítani a következő években.

Az adatok értékelésénél szerepe volt a kor és ivarhatározásnak is. Adatközlők fotóin sikerült néhány másodéves hímek azonosítani, melyek első ránézésre tojónak határozhatóak. Kiváltképp akkor, ha öreg, esetleg nem költő hímekkel láthatóak együtt táp-

lálkozó vagy éjszakázó helyek közelében. Ilyen helyeken akár tizenöt-nél több madár is feltűnhet, ami a becsült párok számát felfelé torzíthatja. A tojók rendszeresen költenek második naptári évükben (májusig még fiatal tollruhában) a hímek azonban csak kivételes esetekben (Clarke 1996).

EREDMÉNYEK

2013-ban összesen 6 szinkron megfigyelést szerveztünk egyéni megfigyelések mellett. 2014-ben nőtt a felmért területek száma, főleg az alföldi régióban. A tradicionális költőterületek több mint 90%-áról kaptunk részletes adatokat. A nemzeti park igazgatóságok rendszeres adatgyűjtésén túl 18 helyszínen összesen 22 alkalommal történtek célzott megfigyelések, melyek jelentősen segítettek a védelmi munkát is.

2013-ban 54 territóriumfoglaló párt sikerült behatárolni, ebből az ismert (többször is ellenőrzött) költésbe kezdő párok száma mindössze 16 volt. Az állományt 55-100 párba becsültük.

2014-ben a pocokgradációnak és a kedvező tavaszi időjárásnak köszönhetően a legtöbb élőhelyen a párok száma csaknem kétszeresére nőtt 2013-hoz képest. Összesen 88 territóriumfoglaló párt ismerünk, megfigyeléseink szerint ebből 49 pár kezdett költésbe. Az állományt 90-150 párba becsültük. A két év részletes eredményeit (nemzeti parkokra lebontva) az 1. táblázat mutatja.

A fákkal, bokrokkal tarkított "turjánosok" a faj kedvelt fészkelőhelyei (fotó: Aczél Gergely) *Meadows with scattered trees and spots of bushes are favoured breeding sites of the species*

A pocokgradációs 2014-es évben több pár is költésbe kezdett gabonában (fotó: Széles Tamás)
In the vole-rich year of 2014, several pairs started breeding in crop fields

ELTERJEDÉS ÉS ÁLLOMÁNYNAGYSÁG

A 2005 előtt kevesebbet kutatott dunántúli régióban egymástól távolabb, nagy területen oszlanak el a szubpopulációk. Döntő többségben lápokban és mocsárréteken költenek, sokszor kolóniákban, fészkelőhelyüket hosszú éveken át használják, ami védelmi szempontból előnyösebb. A költőpárok száma a felmérés két évében Marcal-medencében 4-13 (az első értékek 2013 minimum ismert költőpárjait, míg a második 2014 maximum ismert vagy a megfigyelések alapján becsült költőpárokat jelölik), Vindornyai lápon 1-3, a Balaton déli oldalán, Fonyód-nagyberekben 0-2 között alakult, de biztató megfigyelések vannak Szőlőskislak térségéből is, azonban költő párt még nem sikerült felkutatni. Több korábbi költőhelyen (Tóth L. 2004) – jellemzően 2009-től – költésük már csak alkalmi jellegű. Így a Hanságban 2014-ben 4 pár jelent meg (Váczai M.), Kőszeg térségében, Zsirán 2014-ben két pár telepedett meg (Heincz M.). Az Őrségben 2014-ben két helyen észlelték költési időben (Kóta A., Szentirmai I.). A Kis balaton térségében mindössze egy pár ismert (Magyari M.). A Bakony térségében 2014-ben Öskünél és Ajkánál is megfigyelték, de költésben nem kerültek elő. A Káli-medencében, Keszthely, Tapolca térségében a vizsgált időszakban nem voltak ismert territóriumok, a Sárreuten 2013-tól nem találtuk költésben (Staudinger I., Nagy N.). A Vértes keleti részén 2014-ben költési időben jelen volt, de költő párt nem találtunk (Klébert A. és Szalai G.). A Gerecse térségéből teljesen eltűnt 2010-ben, azóta vonulási időszakban is ritka (Csonka P.).

Az Északi-középhegység folyóvölgyeinek korábban ismert költőhelyeiből a Taktaközben költött 2 pár (Zákány A.), a Kelet-Cserhát térségéből eltűnt (Harmos K.) a Zemplén térségében, korábbi költőhelyeiből a Bodrogtóközben 2014-ben megfigyelhető volt Tiszakarád és Nagykövesd térségében, de költő pár nem került elő (Lontay L.).

A kiskunságban a párok egymáshoz közelebb költenek, ún. turjánosokban, fűzbokrokkal benőtt mocsár- és lápréteken, vagy pusztai környezetben, szárazföldi nádfoltok szegélyében. A térség továbbra is az egyik legfontosabb hely a faj számára, de 2005-höz képest itt is csökkenés tapasztalható. Ócsa védett lágjaiban 1-3 pár ismert (Nagy L.), Bugyi és Dabas térségében 5-9 párt találtunk, Kunpeszér és Kunadacs védett területein a két évben mindössze három különböző territóriumot találtunk, ebből két költést sikerült bizonyítani. Összesen itt további 2-5 territóriumról van információnk (Vadász Cs.). A Kunadacstól Bugacig terjedő térségben is rendszeresen költ, Fülöpháza térségében 4 territórium is ismert, ebből a Kondor-tónál két pár is költött 2014-ben (Pál Szabó F.), Kunszentmiklósnál 1 (Erdős S.), Ágasegyházánál 1-3 (Simon D.), Bugacnál 1 revír (Lucza M.) vált ismertté, illetve Harta térségében (Miklapusztá) is valószínűsíthető 1 pár költése (Kovács S.). Apaj, Dömsöd térségében a rendszeres megfigyelések ellenére költését célzott megfigyelésekkel sem tudtuk igazolni.

Az Alföld északi régiójában ahol jellemzően gabonában, lucernában költenek, számuk jelentősen csökkent. A Tápó-vidéken vonulásban megfigyelhető, de költő pár már nem ismert (Vidra T.). Hevesi füves pusztákon a két évben 1-3 revír volt

A fészkek közelében található cserjék jelenléte fontos a frissen kirepült fiatalok számára is (fotó: Hencz Péter)
Bushes in the vicinity of the nests are important for newly fledged young as well

A "Sokatlátott Szamara" egyik érzékeny lelkű segítők, bevetés közben (fotó: Turny Zoltán) "*Seen-a-lot (Lada Samara*", our sensitive assistant, in action

ismert ebből egy pár biztosan fészkel (Tóth L.). A Jászságban a csökkenés ellenére még rendszeres de kisszámú fészkelő. Tarnaörs korábbi telepese fészkelőhelyén már nem került elő költőpár. 1-3 territórium ismert a térségben, sikeres költést azonban nem találtunk egyik évben sem (Fatér I., Juhász T.). A Tisza mentén több síkvidéki, pusztai élőhelyen jelentősen változó mennyiségben telepedtek meg párok. Jellemzően kaszálókon, gyepeken, de alkalomszerűen mezőgazdasági területen is. A Borsodi-mezőségben a két évben a változás számottevő volt. 2013-ban 3, míg 2014-ben 14 ismert költőhely került elő.

Hortobágy védett területein rendszeresen megjelenik, de az időjárással összefüggésben, szárazabb években, mint 2013-ban is, kevés pár marad meg. Nagyon kevés ismert sikeres költés van, 7-8 párról van információnk, jellemzően Püspökladány, Nádudvar tágabb térségéből (Dávid J., Gebei L., Hoffman K., Katona J., Konyhás S., Szilágyi A., Tar J. és Végvári Zs.)

A Körösök vidékén, két nemzeti park határán megosztva, Túrkevétől a Dévaványai síkon át a Bihar-sík Tájvédelmi Körzet Berettyóújfaluig terjedő területén még rendszeresen költ. Itt a faj néhol intenzív szántóföldi kultúrát választ, például Túrkeve, Szeghalom, Füzesgyarmat térségében 4 pár (Puskás L.), de a dévaványai tűzokrezervátum bekerített területén is költ ecsetpázsitos mocsárréten 1-2 pár (Széll A., Tóth L. dr.). A bihari oldalon elsősorban gyepek környékén mutatkoznak, itt 4 territórium ismert Zsáka, Csökmő tágabb térsé-

gében (Gebei L., Dávid J.). A Szatmár-Beregi síkon kis számban még fészkel 2012-ben, de költőpár azóta nem került elő. Itt 0-3 pár valószínűsíthető (Barcánfalvi P.).

Védett természeti területek vonzáskörzetében, nem védett területeken is feltételezhetőek elszórtan alkalmi költések, síkvidéki és dombsági élőhelyeken egyaránt. Ezek száma a megfigyelések és az ellenőrzések alapján rendkívül alacsonyra tehető, sikeres költések pedig igen ritkák. A Kisalföldön 2014-ben egy harmadéves hímeket fogtak be költési időben (Kalocsa B.), de a környéken egyetlen territórium sem volt ismert. Velence község közelében egy zsákmánnyal repülő hímeket figyeltek meg 2014-ben (Kovács N.). Itt a keresés ellenére sem találtak meg a költőpárt. Szintén 2014-ben, Baranyában Töttösnél is többször előkerült költési időben (Mónus G.). Csongrád-megye déli országhatár menti részén több észlelés is volt (Kübekháza, Csanádpalota), de a madarak viselkedése nem utalt egyértelműen költésre (Kókay K., Balogh G.).

Összességében elmondható, hogy szinte az összes elterjedési foltban csökkenés tapasztalható, jellemzően 2009-től. Az ismert territóriumok nagyrészt tradicionális költőhelyeken lápréteken, gyepeken, kaszálókon található. A gabonás, lucernás költések a vizsgált időszakban kevésbé jellemzőek. 2014-ben 49 felderített fészkelésből 35 esetben természetes növényzetet, 14 esetben szántóföldet választott a faj. 2005-ben 26 fészkelési adat alapján ez az arány még 10/16 volt, szántóföldi túlsúlytal (Fatér 2005).

A KÖLTÉSEKET VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

Országosan a legnagyobb veszélyt a fészek körüli mezőgazdasági munkálatok jelentik. Igaz ez a lárvéteken, kaszálókon fészkelőkre is, az egyre intenzívebb mezőgazdasági területhasználat miatt. Itt a fészkaljak – hasonlóan a gabonában, és más terményekben lévő fészkekhez – gyakran szintén a gépek áldozataivá válnak. Natura 2000 területeken az előírásoknak megfelelő gazdálkodási mód segítséget jelenthet, de a fészkek pontos ismerete nélkül ez ritkán valósítható meg. Az útszélek, mezsgyék, parlagok beszántása csökkenti a táplálkozó területek kiterjedését, ugyanis ezeket rendszeresen használja a faj.

Mindkét évre jellemző, hogy költések többször információhiány miatt hiúsultak meg, jellemzően úgy, hogy a kaszáló, arató gazdálkodókhoz nem, vagy későn jutott el a fészkek híre. A Marcal-medencében 2012-ben egy 4-6 páros kolónia költőhelyén, az ex lege területek hálózatából kimaradt lár tárcsázása előtt sikerült beavatkozni. Az azóta termelésből kivett területen biztonságban költött 4-7 pár. 2014-ben Natura 2000 kaszálókon két, a munkacsoport által már lokalizált, jelentett fészek károsult mezőgazdasági munkálatok során. A Marcal-medencében a fészkalj elpusztult, a Kiskunságban pedig a fészkaljat repatriálni kellett (lásd később).

2012-ben egy vadászles mellett nyiladék-létesítés hiúsított meg egy felderített költést szintén a Marcal-medencében. Az egyik lőirány egy, már területet foglalt hamvas rétihéja pár költőhelyét vágta át, így a madarak elhagyták azt.

Meg kell említeni, hogy esetenként a természetvédelmi célú élőhely-kezelés is kedvezőtlen lehet. 2014-ben Bugyi térségében az olajfűz visszaszorítás veszélyeztetett egy fészket, a munkálatokat később leállították, de a költés sikerét nem sikerült megállapítani.

2014-ben a Hevesi síkon egy gabonában költő pár körbekerítéssel védve, sikeresen költött. A Körösök vidékén szintén egy gabonában költő párt sikerült megvédeni. A Kiskunságban három pár esetében a munkák időbeli, térbeli korlátozásával sikerült biztosítani a kirepülést. A Borsodi-mezőségben egy fészkelést az utolsó pillanatban sikerült megmenteni a közmunkaprogram keretében (júniusban) zajló csatornapart kaszálástól.

2014-ben a Marcal-medencében egy szürke marha legelőn egy villanypáztort egy fiókás fészek közvetlen közelébe telepítettek, itt kirepülést később nem figyeltünk meg.

Kiskunságban egy pár még időben új fészkelőhelyet választott egy pásztorszállás telepítése után és minimum két fiókát sikeresen reptetett.

Kaszálások, betakarítások idején rövidebb ideig párban megfigyelt, de láthatóan nem költő madarak jelenlétéből is következtethetünk megsemmisült költésekre (B. Koks *ex verb.*).

A tartósan esős és hideg tavaszi idő (mint például 2013-ban) kedvezőtlen a tojásrakás előtti időben (Clarke 1996). Földön fészkelő fajként nem hagyható figyelmen kívül a vaddisznó, róka, de az aranysakál állományának növekedés sem, kiváltképp olyan élőhelyeken, ahol a vegetáció kevésbé ad védelmet a fészkaljaknak (pl. száraz pusztai élőhelyek). 2014-ben a Jászságban két felderített fészkelés ment tönkre gabonában. Itt a betakarítás megkezdése előtt predáció okozta a pusztulást a később megtalált tojásmaradványok alapján (Fátér I.). A Taktaközben egy vaddisznók által károsított gabonablában hiúsult meg egy költés, szintén a betakarítások előtt (Zákány A.).

Néhány sikertelen költés esetében nem lehetett megállapítani az okokat. 2014-ben a Hanságban, gabonában megtelepedett négy páros kolóniában csak egy pár volt sikeres a fészkek körüli 10×10m-es védőzóna kijelölése ellenére.

A hamvas rétihéja életének nagyobb részét vonulásban, telelő területeken tölti, így az ottani történések jelentős hatást gyakorolnak az állomány egészére. Máltán és Batumiban, Grúziában – ahol az illegális vadászat igen jellemző – gyakran látni sérült tollazatú, lógó lábú madarakat a vonulás során. A Marcal-mentén 2013-ban egy sérült lábú hímet figyeltek meg, ami sikeresen költött.

A természetvédelmi örök hamvas rétihéja felderítésre, védelemre fordítható ideje országszerte folyamatosan csökken, a faj esélyei ezáltal is romlanak. Sajnálatos, hogy esetenként nem folyik adatgyűjtés a fajjal kapcsolatban, ezért a megőrzése érdekében szükséges gyakorlati intézkedések kimaradhatnak a tervezési folyamatokból is.

A biztonságos költések érdekében továbbra is fontos hangsúlyozni, hogy csak olyan területen lehet engedély birtokában, kutatási vagy védelmi céllal fészkekhez menni, ahol tyúkháló sűrűségű fészekvédő háló kerül kihelyezésre. A hátrahagyott nyomokkal ugyanis megkönnyíthetjük a szőrmés ragadozóknak a fészkek megközelítését. A fészkek körbesétálása a szétmászó, magas vegetációban észrevétlenül megbúvó fiókákra jelenthet komoly veszélyt. 2010-ben rókától mentes, de például menyétféléktől nem védett bekerített területen egy körbekerítés nélküli fészkaljfotózás után a visszaellenőrzés alkalmával a fiókákat elpusztulva találtak meg a fészkekben. A fiókák fején ragadozóktól származó sérülések voltak.

Település határában, vagy akár forgalmasabb utak mellett gyakran több pár is költhet. Ezen a kiskunsági költőhelyen három pár telepedett meg (fotó: Turny Zoltán) *It is not uncommon that pairs breed near settlements or busy roads. Three pairs settled in this breeding site in Kiskunság.*

ÉRDEKES ESETEK

Déaványán 2014-es rekordnak számító 5 fiókat nevelt a kerítéssel védett területen belül költő pár. A Felső-Kiskunságban egy pár lakott területen, házaktól 20 m-re telepedett meg és sikeresen repített minimum egy fiókat. Szintén a Kiskunságban, egy éleslövészeti gyakorlótéren költött egy pár. A fészek a lövészeti célpontok mögött, a tűzvonalba helyezkedett el, ennek ellenére minimum egy fióka sikeresen kirepült.

2014 egyik emlékezetes akciója során a Kiskunságban egy náddal borított terület kaszálásakor avatkoztak közbe természetvédők. A traktort leállították, majd a keréknyom közt megkerült éppen kelőben lévő tojásokat és egy fiókat a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság déaványai Tűzokvédelmi Állomására szállították. Az ott kikelt fiókákból életben maradt kettő később repatriálásra került a Hevesi síkon. Sajnos a további fiókák egészsége nem volt megfelelő, azok hamarosan elpusztultak. A tojó azonnal elfogadta a behelyezett fiókákat, de azok később ennek ellenére valódi testvéreikhez hasonlóan szintén elpusztultak. Ennél a fészeknél kamera-csapda is kihelyezésre került (Tóth L. és Ferenci A.).

A MUNKACSOPORT TEVÉKENYSÉGE

A védelmi intézkedéseket 2005 előtt nagyban segítették a kisebb pályázati lehetőségek. Ezek hiányában, napjainkban a civil szféra önkénteseinek mozgósítása jelenti az egyik megoldást. Emiatt a Hamvas Rétiheja Munkacsoport megújítása az egyik elsődleges cél volt 2013 és 2014 során. Örvendetes, hogy 2014-ben a munkát nagyban támogatta az MME, így hosszú évek óta először valósult meg célzott támogatás a faj védelmére.

HAMVAS RÉTIHEJA VÉDELMI TÁBOROK

Az 1996-tól Fatér Imre, Tóth László és társaik által megszervezett táborok nyomdokain a Dunántúlon a Pápa és Környéke Természetvédelmi Egyesület és az MME közös szervezésben 2007-től éves rendszerességgel végzi el a Marcal-medence felmérését és a gazdálkodók, természetvédelmi kezelők informálását. 2014-ben a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány nyolc angol önkéntese, valamint a Balaton-felvidéki- és az Őrségi Nemzeti Park munkatársai szintén részt vettek a munkában. 2013-ban és 2014-ben a tevékenység kiterjedt a környező tájegységekre is (Zala, Mosoni-sík).

GYŰRŰZÉSEK, VONULÁS

A gyűrűzések továbbra is csak alkalmilag, a fészek körbekerítésekor történtek, összehangolt program, színes gyűrűzés nem zajlott. Egy hím ornitológiai gyűrűvel fotóztak le 2008-ban, de az adat nem volt kiértékelhető (Vasuta G. szóbeli közlése). A Kisalföldön 1 adult és egy 3 éves hím jelöltek ornitológiai gyűrűvel (Váczi M., Kalocsa B.). Francia, német, holland, lengyel és belorusz színes gyűrűs programokban több száz madarat jelöltek meg Európában az elmúlt években. 2013 augusztusában egy vörös színes gyűrűvel (Németországban használják) jelölt fiatal madarat fotóztak Dél-hevesben (Kovács A. *in litt.*). 2014. szeptember 5-én ismét egy vörös színes gyűrűvel jelölt, de ezúttal öreg tollruhás madár tartózkodott alig 1 km-re a 2013-as megfigyelés helyétől (Kovács A. *in litt.*). Nyugat-Európában 6000 madarat jelöltek meg szárnykrotáliával. Hazánkban eddig két megfigyelés történt (Széll A. és Szelényi B. szóbeli közlése). Az adatokat továbbítottuk, sajnos beazonosításuk

mindeddig nem történt meg. A krotáliák kódrendszere bonyolult, csak igen közeli megfigyelés adhat használható információkat (www.busards.com). A tőlünk északra költő, jeladóval felszerelt madarak, többször is hazánkban keresztül vonultak telelőhelyeik felé, két esetben a Balatonon keresztül (A. Schlaich *in litt.*).

A fajra is jellemző a rétihéjánál ismert közös éjszakázóhelyek használata. A Marcal-medencében koloniális fészkelőhelyen vonulási időszakban is éjszakáztak példányok (Hencz P. szóbeli közlése). Dévaványán 2014 augusztusában 30-50 példány éjszakázását lehetett megfigyelni több napon keresztül (Széll A. és Puskás L. szóbeli közlése).

NEMZETKÖZI HÍREK

2014. november 22-én részt vettünk Varsóban a "Protection of Montagu's Harrier in Poland" 2013-2014 projekt keretében megrendezésre kerülő nemzetközi szakértői találkozóon. A bemutatkozó országokból (Németország, Lengyelország, Hollandia, Franciaország, Spanyolország, Portugália és Magyarország) 11 előadó ismertette az állományadatokat és a védelmi munkát. Genetikai vizsgálatok

eredményei mellett a telelőterületeket vizsgáló holland kutatások előzetes eredményei is bemutatásra kerültek. A néhol stabil, de például Lengyelországban csökkenést mutató nemzeti állományokat bemutató beszámolókon túl szó esett a populációk fenntarthatóságának kérdéséről is. Egy internetes fórum beindításáról is szó esett, ahol tapasztalatokat tudnánk megosztani egymással és az érdeklődőkkel. A Kárpát-medence országaiban külön-külön vizsgált állományok adatainak összevetése fontos lenne a jövőben. Ennek érdekében 2014-ben egyeztetéseket kezdtük a környező országok szakembereivel.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Külön köszönetet mondunk a kiskunsági fészkelj megmentéséért Haraszthy Lászlónak, Karácsony Sándornak, Verő Györgynek és Szász Lászlónak. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság Dévaványai Tűzokvédelmi Állomása munkatársainak, Czifrák Gábornak és Széll Antalnak.

Továbbá a Hamvas rétihéja Munkacsoport és a Pápa és Környéke Természetvédelmi Egyesület önkénteseinek, a faj védelmében és a felmérésekben résztvevő további aktív önkénteseknek, áldozatos

Nemzeti park igazgatóságok / National Park Directorates	Ismert revírek száma (becsült revírek) / Known eyries (Estimated maximum)		Fészket foglaló párok száma / Number of pairs occupying nests		Sikertelen költések száma / Number of failed breeding		Sikeres költőpárok száma / Number of successful breeding		Kirepült fiatalok száma / Number of fledged juveniles	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Aggteleki Nemzeti Park	2 (3)	0 (5)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0
Balaton-felvidéki Nemzeti Park	13 (18)	16 (26)	6	14	n.a.	3	2	8	6	21
Bükki Nemzeti Park	5 (14)	23 (30)	3	10	n.a.	5	n.a.	3	n.a.	5
Duna-Ipoly Nemzeti Park	9 (13)	14 (24)	4	9	n.a.	1	n.a.	6	n.a.	8
Duna-Dráva Nemzeti Park	1 (2)	0 (3)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0
Fertő-Hanság Nemzeti Park	1 (3)	4 (8)	n.a.	4	n.a.	2	n.a.	2	n.a.	4
Hortobágyi Nemzeti Park	7 (14)	12 (20)	n.a.	2	n.a.	2	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kiskunsági Nemzeti Park	14 (21)	13 (22)	2	5	n.a.	n.a.	n.a.	5	n.a.	8
Körös-Maros Nemzeti Park	2 (5)	5 (8)	1	5	n.a.	n.a.	n.a.	3	n.a.	9
Órségi Nemzeti Park	0 (2)	1 (4)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Összesen:	54 (95)	88 (150)	16	49	n.a.	13	n.a.	27	6	55

A hamvas rétihéja költési eredményei Magyarországon 2013-ban és 2014-ben.
Breeding results of the Montagu's Harrier in Hungary in 2013, 2014.

munkájukért: Aczél Gergely, Alexa Róbert, Balogh Gábor, Barcánfalvi Péter, Belső Angéla, Ceglédi Ádám, Cságoly Imre, Darázs Zsolt, Demeter László, Hencz Péter, Huber Attila, Juhász Tibor, Kis Ádám, Klébert Antal, Dr. Klein Ákos, Kókai Károly, Kovács Attila, Monoki Ákos, Mónus Gábor, Morandini Pál, Péntek István, Petrovics Zoltán, Prommer Mátyás, Puskás László, Simay Gábor, Simon Dóra, Somogyi Csaba, Staudinger István, Szalai Gábor, Szánthó Boglárka, Szász László, Szelényi Balázs, Szelle Ernő, Szitta Tamás, Sztraka Emese, Tihanyi Gábor, Tóth László, Dr. Tóth László, Török Hunor, Vadász Csaba, Verő György, Vidra Tamás, Vincze Tibor, Zábrák Károly.

Az állománybecslés a nemzeti park igazgatóságok és MME helyi csoportok, a Monitoring központ, továbbá a Birding.hu adatbázisainak felhasználásával, valamint munkatársainak szóbeli közlései alapján készült. Köszönjük az adatszolgáltatásban és a védelemben nyújtott segítséget az Aggteleki-, Balaton-felvidéki-, Bükk-, Duna-Dráva-, Duna-Ipoly-, Fertő-Hanság-, Hortobágyi-, Kiskunsági-, Körös-Maros- és Órségi Nemzeti Park Igazgatóságok munkatársainak.

Kérjük, aki terepi munkája során találkozik a fajjal, továbbá aki szeretne bekapcsolódni a munkába elérhetőségeinken keressen meg minket!

IRODALOMJEGYZÉK

- ACZÉL, G. (2010): Hamvas rétihéjék védelme a Marcal-medencében 2007–2011 Montagu's harrier in the Marcal-basin. (In Hungarian with English summary.) *Heliaca* 8: 78–80.
- CLARKE, R. (1996): Montagu's Harrier. Arlequin press, Essex 1996.

Színes gyűrűvel jelölt fiatal hím hamvas rétihéja Heves megyében (fotó: Kovács András) *A colour-ringed juvenile male Montagu's Harrier in Heves County*

FATÉR I. (2005): Hamvas rétihéja-védelmi Program-2005 – *Heliaca* 2005: 29–33.

FATÉR I. (2014): Hamvas rétihéja (*Circus pygargus* Linnaeus), 1758. In: Haraszthy L. (szerk.): *Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon*. Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár: 556–558.

TÓTH, L. (2004) : A hamvas rétihéja (*Circus pygargus* Linnaeus, 1758) elterjedése, állomány nagysága és védelme a múltban és napjainkban Magyarországon. *Természetvédelmi közlemények: Magyar Biológiai Társaság, Környezet- és Természetvédelmi Szakosztály 2004/ 11.* 541–549

TÓTH, L. & FATÉR, I. (1997): Hamvas rétihéja védelme a Hevesi-síkon. *Madártávlat* 4: 4–5.

REPORT ON THE ACTIVITIES OF MONTAGU'S HARRIER WORKING GROUP IN 2013–2014

According to data in publications, the breeding population of Montagu's Harrier (*Circus Pygargus*) fluctuated between 150 and 300 pairs between 1993 and 2005. From 1998 to 2005, special attention was paid to the species, but after this period a complex nationwide survey was not carried out, and conservation activities decreased. So our primary goal was a comprehensive survey, which showed a larger decline in the population than expected, especially since 2009, in all types of habitats.

In 2013 we estimated the population size at 55–100 breeding pairs. In 2014, due to the gradation in vole populations and the favourable spring weather conditions, the number of breeding pairs increased to 90–150.

Known territories are mostly located in meadows and pastures. Breeding in crop fields are less characteristic. In 2014, out of 49 known nesting sites, 35 were in natural vegetation and only 14 in crop fields.

The biggest threatening factor in the whole country is agriculture. Lasting rainy periods and cold weather in spring are also unfavourable. The importance of predation is hard to establish because of the low number of known cases.

In 2014, out of five eggs rescued and hatched artificially, two young were raised and put into nests, but later they did not survive. Ringing activity was occasional. In 2013 some birds with red colour rings were observed, but not identified. There were only two cases of observations of wing-tagged individuals in Hungary, but they were not identified. In Dévaványa, a roost site of 30–50 individuals was discovered.